

Stolwijk aan den IJssel

Henk Povée

In 1827 wordt in het nog jonge Koninkrijk der Verenigde Nederlanden hard gewerkt aan het opzetten van de kadastrale registratie van grondbezit. In het verlengde daarvan wil de overheid ook dat alle grenzen tussen gemeenten wettelijk worden vastgelegd. Grenzen waren tot dan toe vaak gebaseerd op niet meer dan een algemeen aanvaarde traditie: die en die sloot of die grote boom werd dan, vaak al sinds mensenheugenis, beschouwd als grens of grenspaal. Maar de overheid wil al die gemeentegrenzen nu eens grondig uitzoeken en nauwkeurig registreren. Gemeenten krijgen in dat kader bezoek van een 'Landmeter-Délimitateur' (landmeter-grensbepaler) die, samen met de burgemeester plus de burgemeesters van de omliggende gemeenten, moet vaststellen waar voortaan de definitieve wettelijke gemeentegrenzen zullen lopen.

Bij zijn bezoek aan Stolwijk in 1827 komt landmeter-grensbepaler W.J. van Campen een ongewone situatie tegen: één stukje Stolwijk is helemaal afgescheiden van de rest van de gemeente en volledig omringd door grondgebied van Gouderak en Haastrecht. Die Stolwijkse enclave ligt aan de IJssel, grotendeels buitendijks, bij Stolwijkersluis. De rivierzijde ervan (zie foto) strekt zich uit van de (oude) Haastrechtse brug tot aan een zijtak van de Hollandsche IJssel die als De Wijk bekend staat. Het was een stukje overgebleven land dat zijn bijzondere positie dankte aan het feit dat hier ten tijde van de ontginning twee ontginningsrichtingen elkaar hadden getroffen en niet precies op elkaar aansloten.

Die situatie creëert acht eeuwen later een probleem voor de délimitateur, want hij moet zijn grensbepalende werk uitvoeren in overeenstemming met de reglementen zoals vervat in de 'Methodique Verzameling der Wetten, Decreten, Reglementen, Instructiën en Decisiën betreffende het Kadaster'. Artikelen 74 en 77 daarin schrijven voor dat alle gemeenten qua grondgebied gemeenten uit één stuk dienen te zijn. Enclaves en andere grenstechnische rariteiten moeten worden gecorrigeerd. Daarom brengt landmeter Van Campen de Stolwijkse enclave aan de IJssel maar op eigen initiatief onder bij Haastrecht. Hij doet dat op basis van de overweging dat dit geïsoleerde stukje Stolwijk 'volgens zijne topographischen ligging zeer gevoeglijk' bij Haastrecht past. Hij legt die letterlijk grensverleggende visie vast in een Proces-Verbaal van Grensbepaling d.d. 14 augustus 1827. Dit standpunt van de landmeter wordt vervolgens van hogerhand bekrachtigd, zodat bij Koninklijk Besluit van 5 februari 1828 nr. 118 de gemeente Stolwijk haar rustieke stukje IJsselfront kwijtraakt aan Haastrecht. Haastrechts burgemeester J.C. Muller zegt niets en zet zijn handtekening. Maar Stolwijk's burgemeester A. de Ruijter tekent protest aan tegen dit territoriumverlies. Hij weet daarmee zelfs zijn gelijk te krijgen, tegen de nieuwe reglementen in. Met een nieuw Koninklijk Besluit van 29 januari 1830 nr. 89 herroept koning Willem I zijn vorige koninklijke beslissing en besluit definitief 'dat het gedeelte bekend onder den naam van Stolwijkers Sluis als van ouds tot de Gemeente Stolwijk zal blijven behoren.'

En dat blééf het ook, tot 1964. Toen ondernam Gouda de sprong over de IJssel en annexeerde stukken Haastrechtse en Gouderakse IJsseloever, inclusief het ingeklemde stukje Stolwijk, waardoor de gemeente Stolwijk voorgoed niet meer aan de IJssel lag. Haastrecht had meteen na het eerste Koninklijke Besluit van 1828 een inventarisatie gemaakt van het aantal Stolwijkersluisse Stolwijkers inclusief hun sekse en kerkelijke gezindte, die door die grenscorrectie Haastrechtenaren waren geworden. Dat bleken in

totaal 32 personen te zijn, verdeeld over acht huishoudens. Het grootste daarvan was het gezin van Hendrik Slange, bestaande uit tien personen, vier mannen en zes vrouwen, allen katholiek. Opmerkelijk is het huishouden van N. Zwanenburg, geboren in 1760 en op dat moment dus achtenzestig jaar oud. Dat bestaat uit vijf personen waarvan er drie 'den gereformeerden godsdienst' aanhangen en twee hadden opgegeven 'roomsch gezinden' te zijn. De verklaring voor zo'n 'oecomenisch' huishouden ligt ongetwijfeld in het gegeven dat de heer Nicolaas Zwanenburg een herbergier en logementhouder was en vermoedelijk inwonende pensioengasten of kostgangers had, dan wel inwonend personeel.

Verder woonden in de Stolwijkse enclave twee oudere vrouwen, de weduwe J. van Jaarsveld en de weduwe F. Oosterling, met elk nog een inwonend vrouwspersoon, vermoedelijk een nog thuiswonende dochter. De andere gezinnen waren de twee- en drie persoonshuishoudens van H. Stuurman, Pieter Burger, Hendrik Pelsler en Arie Jager. Zij zijn allemaal een kleine twee jaar Haastrechtenaar geweest, totdat koning Willem I hen persoonlijk terugstuurde naar Stolwijk, zonder dat zij daarvoor hoefden te verhuizen.

Bron: Gemeentearchief Haastrecht, inv. nrs. 1142, 1176, 1177, 1188.

De voormalige Stolwijkse enclave, gezien vanaf de Goejanverwelledijk in Gouda. (Met dank aan fotograaf Pim Mul.)

(Bovenstaand artikel is afkomstig uit het boek *Tien eeuwen tussen Lek en Hollandsche IJssel* door Henk Povée, dat in het najaar zal verschijnen bij uitgeverij THOTH in Bussum. Het is voor deze publicatie in de *Tidinge* iets uitgebreid.)